

Mészáros Klára

Kína a világban

Az a dinamikus fejlődés, amely az ázsiai térséget, különösen annak keleti és délkeleti részét az utóbbi évtizedekben jellemezte, laikusok és szakértők seregének figyelmét vonta magára világszerte. Általánossá vált az ázsiai országok sikertörténetével foglalkozni, az „ázsiai csoda” gyökereit keresni. Ennek a drámai növekedésnek, majd az ezt követő „bukásnak” meghatározó központi szereplője az a Kínai Népköztársaság (KNK), amelynek belső és külső politikai-gazdasági feltételrendszere átalakításához két évtizedes reformfolyamat vezetett.

Kína, ma már abszolút számokban mért nagysága mellett – gazdasági és katonai erejét tekintve is – „nagyinak” számít, továbbá közel van ahhoz, hogy a tudományos-műszaki modernizáció terén is a világelső közé kerüljön. Regionális és globális nagyhatalommá válásában azonban olyan, számára kedvező külső körülmények egybeesése is szerepet játszott, amilyeneket a 90-es évek első felének világpolitikai változásai jelentettek. Ezért az átforgalmazás meghatározó belső jellemzői mellett a külső hatásokkal is számolni kell abban a folyamatban, amelynek eredményeként a Kínai Népköztársaság a multipoláris világ egyik erőközpontjává válik. Ebből a szempontból mindenekelőtt az alábbi tényezőket kell figyelembe venni:

a.) az országnak és népességének abszolút méreteit mint kiindulási alapot a KNK nagyhatalommá válásához;

b.) a nemzetközi körülmények változásait, amelyek megteremtették annak feltételeit, hogy Kína a 90-es évek első felében regionális szinten elfogadtassa nagyhatalmi pozícióját, újjáélesztve ezzel történelmi szerepét, továbbá a regionális nagyhatalmi szerepből előrébb lépjen, és a – multipolárisra váló – világ meghatározó erőcentrumainak sorába emelkedjen, aminek elérésében az a tény is közrejátszik, hogy Kína egy olyan régióban tett szert meghatározó szerepre, amely maga is – a világ dinamikusan

fejlődő gazdasági térségeként – növelte befolyását a világgazdaságban és a nemzetközi közösségen belül is;

c.) végül pedig a változásokkal kapcsolatban még azt a szerepet is, amelyet a tengerentúli kínaiak közösségei játszanak a KNK világgazdaságba történő integrálásában azáltal, hogy a népi kormányzat elnyerte és aktivizálni tudta ezen közösségek gazdasági támogatását. A külföldön élő kínaiak közvetlen működőtőke-befektetései hozzájárultak annak a hidnak a kiépítéséhez, amely összeköttetést teremtett a Kinán belüli és kívüli világ között. Ez egyben megteremtette lehetőségét annak, hogy erősödjön a többségében kínaiak által lakott területek közötti közeledés.¹

A külső és belső feltételek összhangja

Kínának ahhoz, hogy képes legyen élni a külső feltételek által megteremtett kedvező lehetőségekkel, belsőleg is át kellett alakulnia úgy, hogy közben az elmúlt két évtizedben szinte folyamatosan tudta biztosítani a politikai stabilitást, a gazdaság kiegyensúlyozott növekedését, továbbá az előbbi két feltétel teljesítéséhez szükséges társadalmi átrendeződésnek, illetve az azzal járó feszültségeknek a kezelhetőség határain belül maradását.

Kína gyors ütemű fejlődésének és megerősödésének magyarázatául mindenekelőtt két fontos premissza – a modernizáció külső és belső feltételrendszerének kivételes összhangja, valamint a tudományos-technikai fejlesztések kiterjedt térhódítása – szolgál. A modernizáció külső és belső feltételrendszerének összetevői – minden destabilizáló és visszahúzó erő ellenére – elégséges alapot szolgáltatnak ahhoz, hogy Kínának a 19. század során elvesztett nagyhatalmi pozíciói egy évszázad elteltével újjáéleszthetők legyenek. A világban végbemenő változások és az országon belül zajló reformfolyamatok egybeesésével jött el Kína számára az a kor, amikor élni tudott a lehetőségekkel, s megindulhatott a globális szerepvállalás útján. A jelenlegi helyzet azonban, a történelmi körülmények változása mellett, abban is különbözik a korábbi évszázadoktól, hogy Kína a hiányzó minőségi elemet, a tudományos-műszaki modernizációt is képes beemelni hatalmi tényezői sorába.

A kül- és belpolitika egymást erősítő, egymásra szervesen épülő rendszerben érzékelhetően nőtt az ország politikai és gazdasági súlya. Ezzel párhuzamosan a kínai nagyhatalmi politizálás jelei is megjelentek. Keményedett a hangnem, markánsabbá vált a kínai nemzeti érdekek képviselése nemzetközi fórumokon és a bilaterális kapcsolatokban. Erre az időszakra esik az együttműködés és konfrontáció párhuzamos jelenlétének állandósulása a fejlett ipari országokkal való kapcsolattartásban. Kína stabilitásának fenntartása túlmutat a regionális érdekeken, ezért a nagyhatalmak ösztönzik a rendszerváltás lehetőségét hordozó piacgazdasági átalakulást.

Az új világregend

Az új világregend kínai megfogalmazása szerint az ázsiai értékek és hagyományok – ezen belül is elsősorban a konfucianizmus és a forradalmi erkölcsiség – párosítása a nyugati, azaz a fejlett nukleáris, műszaki és technológiai tudással, meghatározó fejlődési modellt biztosít a világnak. Az elit-tudatot tükröző gondolkodás sem új keletű Kínában, gyökerei a múlt századra nyúlnak vissza. Mái is ható eszmevilágát gyakorlatilag az 1890-es években a *Kang Youwei* (Kang Juvej) nevéhez kötődő reformmozgalom fogalmazta meg. Az ugyancsak reformer utódok egy évszázaddal később két sarkalatos ponthoz – a gazdasági fejlődéshez, valamint az ázsiai értékek és a kormányzás művészetének újjászületéséhez – kötik világvilágító szándékukat.²

Ma már a WTO (World Trade Organization) az egyetlen jelentős nemzetközi szervezet, amelynek tagságát még nem sikerült Kínának elnyerni. Ennek következtében, a gazdasági érdekeltség mellett, a szervezethez való csatlakozás presztízskérdés is. A tárgyalások jelenlegi állása szerint Kína 2001-ben lesz tagja a WTO-nak. A tagsággal járó következmények súlyát teljes egészében még nem lehet felmérni, annyi azonban bizonyos, hogy a tagság kihat a gazdaság valamennyi szegmensére. A tárgyalások elhúzódása jelzi, hogy a kínai tagsággal a WTO is változik, nem is annyira abszolút méretei, mint inkább aktív szerepvállalása miatt. Feltörekvő nagyhatalomként, a harmadik világ szószólójaként, formálójá kíván lenni a nemzetközi kereskedelmi rendszernek.

Az a mód, ahogy a Kínai Népköztársaság növekvő aktivitással vállal szerepet a régió és a világ ügyeiben, ugyancsak emlékeztet bizonyos történelmi korok eszméinek újjáéledésére. Mint Ázsia hagyományosan meghatározó nagyhatalma, úgy tűnik, hogy Kína – a Nyugattal és Japánnal szembeni évszázados alárendeltségének lezárásával – történelmi pozíciói visszaszerzésére készül.

A külső feltételrendszer

Több sikon zajlanak azok a változások, amelyek Kína szerepvállalásához kedvező feltételeket teremtenek. A globalizációval járó folyamatok alapjaiban alakítják át az évezredek folyamán kialakult kereteket. A „szocialista blokk” széthullását követő néhány év elteltével a világ egyetlen superhatalma mellé más erőközpontok is megpróbálnak felzárkózni. Ezek egyike Kína. A hatalom középpontjai szétszóródnak és egyenletesebben oszlanak meg a világban, ami egy kiegyensúlyozottabb hatalmiegyensúly-rendszer kialakulásának feltételeit teremti meg. A nemzetközi kapcsolatok első ízben váltak – globális méretekben – egyetemlegessé a történelemben.

Kína modernizációjának külső meghatározói azok a kelet-ázsiai térséget alakító folyamatok, amelyeknek a KNK helyzeténél fogva aktív szereplője. Az ázsiai csendes-óceáni régióban nagy átalakulási folyamatok mennek végbe. A nemzetállamok szerepének erősödése, a belső felvevőpiac felértékelődése, a saját fejlesztési modellek előtérbe állítása, a piacvezéreltségre történő áttérés, a migráció növekedése, a tudás alapú ágazatok fejlesztése, a női sze-

repvállalás térhódítása, s a befolyás globális tengelyének keletre helyeződése azok a megatrendek³, amelyekkel Kínának számolnia és együtt élnie kell.

„Nagysága” és regionális befolyása nem védi meg Kínát azoktól a hatásoktól, amelyeket részben a világméretű, részben pedig a regionális átalakulások közvetítenek. A világba való integrálódással egyre meghatározóbb módon befolyásolják a kínai fejlődés irányait az olyan nagy ártrendeződési folyamatok, mint a globalizáció, a liberalizáció, az urbanizáció, a modernizáció, s az említett megatrendek, amelyek – Kínát is beleértve – fellazítják a hagyományos társadalmi kötelékeket és termelési viszonyokat.

Kína számára úgyszintén meghatározó jelentőségű a távol-keleti régió gazdasági folyamatainak közös háttere. Ezen belül kiemelt jelentőségű a közlemúlt valutaválsága⁴, illetve annak kezelése. A világgazdasági válság jelenségei s az ázsiai térséget sújtó pénzügyi krízis Kína számára nemcsak kihívást jelentett. Azáltal, hogy nemzeti valutája árfolyamának, a RMB-nek stabilitását őrizni tudta, a térség stabilizáló nagyhatalmaként meghatározó szerepet játszott a régió válságának kezelhetővé tételében. Ez nagymértékben erősítette Kína politikai tőkét a világban.

A „nyitás” politikájának meghirdetése és a mellette való következetes kitartás gyorsítja fel Kína szerves kapcsolódását a világhoz oly módon, hogy az együttműködés előterébe a gazdasági érdekek kerülnek. A modernizáció és nagyhatalmi szerep közötti összefüggésben a külkereskedelmi kapcsolatrendszer az, amely elsődleges figyelmet érdemel. A 90-es évtizedre a világgereskedelmi ranglétra 10. helyére küzdötte fel magát. Külkereskedelmi forgalmának GDP-ben mért aránya 40% körül mozog. A kilencvenes évek második felétől azonban az árucserre-kapcsolatokon túlmutató egyéb együttműködési formák kerültek előtérbe. A nyitás politikája sikereként a külföldi tőkebefektetések kiemelt szerepet játszanak a reformban, amelynek elsődleges befogadó bázisai a Különlleges Gazdasági Övezetek.

Ma már a technológia import-exportja tekinthető a külgazdaság meghatározó területének. A műszaki fejlesztés üteme és színvonala egyelőre korlátolt, de növekvő fontosságú szerepet játszik a piaci versenyképesség alakításában. A technológiai import-export egyre szorosabban kötődik a működőtőke-beruházásokhoz. Kína és a külső – elsősorban fejlett – világ közötti kapcsolattartás mögött kemény gazdasági-műszaki modernizáció kényszere az, ami determinál, a külföldi hatalmak részéről a nagy piac varázsa az, ami engedményekre készlet. Ennek okán vált Kína 1993-tól a világon a második legnagyobb külfölditőke-befogadó országgá. Az együttműködésnek leginkább ösztönzött formáit a közös fejlesztések, a kompenzációs kereskedelem, valamint a szerződéses keretekben realizálódó projektek képezik. A 90-es években már a beruházásoknak 12%-a származott külföldi befektetőktől. Míután a külföldiek tőkebefektetése és a különleges gazdasági, illetve fejlesztési övezetek korrelációban vannak egymással, a modernizáció belső feltételrendszerén belül ezeknek a szempontoknak is figyelmet kell szentelni.

A kínai modernizáció feltételrendszere

Ahhoz, hogy egy nemzetállam úgy tudjon lehetőségeivel élni, hogy az belső és külső környezete számára is az életfeltételek minőségi javulásához vezessen, a gazdaság modernizálása jelenti az alapfeltételt. Erre egyre több lehetőség kínálkozik a gyorsuló nemzetköziesedés világában. A külső feltételek, a térségben zajló nagy makroszintű átrendeződések, a kínai migráció támogató magatartása, a nemzetközi mozgástér bővülése, az ország regionális és nagyhatalmi szerepének elismerése, a világhoz való szerves kapcsolódása egyértelműen kedveznek annak, hogy Kína a tudományos-műszaki modernizáció világának is az élvonalába kerüljön.

Azt, hogy Kína mennyiben és mely pontokon kapcsolódhat a világ fejlettebb régióihoz, olyan tényezők határozzák meg, mint a gazdaság strukturális váltásának hosszabb távú feltételrendszere, a kutatás-fejlesztési beruházások növekedése, az oktatási színvonal emelkedése, további új és regionális exportközpontok létesítése. A kormányzati kiadásoknak 6,5–7% körüli részét fordítják innovációs alapokra és tudományos-műszaki célokra, amelynek mértéke a feladat fontossága ellenére sem fog emelkedni a következő néhány évben.⁵

A K+F tevékenységhez hasonlóan az állam folyamatosan csökkenti szerepvállalását a műszaki fejlesztés belső és külső forrásainak biztosításában. A külgazdaság finanszírozási rendszerét is a központi költségvetési kiadások visszafogása jellemzi, amelyet a több lábon állással és liberalizációval próbálnak ellensúlyozni. A technológiainport költségeinek forrása általában az állami és kereskedelmi kölcsönökből, eladói hitelekből, bankkölcsönökből, a vállalatok saját alapjaiból, valamint a nemzetközi pénzügyi intézmények nyújtotta céltámogatásokból és kölcsönökből tevődik össze.⁶

A fejlett ipari országok műszaki színvonalához történő felzárkózás részét képezi azoknak a stratégiai fontosságú feladatoknak, amelyek végrehajtásával Kína stabilizálni kívánja nagyhatalmi pozícióját. A reformok 20 éve elégséges alapot teremtett ahhoz, hogy a nemzetgazdaság egyre több területén indíthassák meg modernizációs programjaikat a siker reményében. Az időzítés tökéletes. A Kínai Népköztársaság belső fejlődésének ez az a szakasza, amelyben történelmének egyik legkiegyensúlyozottabb fejlesztési politikáját sikerült megvalósítani.

A K+F-intenzív fejlesztési modell megvalósíthatóságát számos pozitív és negatív tényező befolyásolja. Ezek közül a gazdaság általános helyzete az elsődleges. A tulajdonviszonyok diverzifikálása képezi a modernizáció kiinduló alapját, az ezzel járó műszaki fejlődés gyorsításának követelménye pedig az irányítási mechanizmus reformjának kérdését helyezi előtérbe. A kutatás-fejlesztési infrastruktúra átalakítása két ponton kötődik a tulajdonviszonyok kérdésköréhez. Egyrészt a gazdaság egészének stabilitása, másrészt a K+F tevékenység piacositása révén.⁷

A modernizáció személyi feltételei

A termelési tényezők két legfontosabb elemét a munkaerő és a tőke adja. Kínának mindkét tényezővel gondjai vannak: az egyikből túl sok, a másiktól pedig túl kevés van. A tudományos-technikai modernizáció kérdése azonban nem szűkíthető le csupán erre a két összetevőre. A tudással mint minőségi tényezővel feltétlenül számolni kell. Azt, hogy a gazdaság milyen irányba fejlődik, mely ágazatok képezik a húzóerőt, döntően az emberi tényező határozza meg. A versenyképességben, amelynek hosszú ideig fontos elemét a relatívan alacsony bérszint, a munkavállalói érdekeket képviselő erős szakszervezetek hiánya, a munkaerő védelmét szolgáló minimális törvényi szabályozás jelentette, ma már egyre kevésbé számít komparatív előnynek. Az információs társadalmak korában a K+F-intenzív tudás kap egyre meghatározóbb szerepet a nemzetgazdaságok fejlesztésében. Az a gazdasági átalakulás, amely a szakismeret, a szellemi tőke felértékelődését vonja maga után, csak egy jól kiépített iskolarendszerrel lehetséges. A kínai munkaerő megfelelő szintű és irányultságú szakképzésében ezért elsődleges fontosságú az oktatási és képzési rendszernek a szükségletekhez való igazítása.

Évről évre emelkedik az egyetemi és főiskolai oktatásban részt vevők száma, miközben a tananyag szakmai színvonalának emelése is napirenden van. Ezt elsősorban az ideológiai tárgyak óraszámainak csökkenésén lehet lemérni. A felsőfokú oktatásban olyan, a konfuciánus szemlélettől idegen követelmények fogalmazódnak meg, mint az önállóság, az egyéni gondolkodás és a kreativitás. Az egyetemek és főiskolák autonómiájának növekedésével lehetőség nyílik saját vagy helyi erőforrások ráfordításával a nemzetközi tudományos cserék korábban elképzelhetetlen széles kapcsolatainak kiépítésére. A felsőoktatási reform keretében megszűnt egyrészt a hallgatók állami kvóta szerinti beiratkozásának rendszere, másrészt a végzős hallgatók központi elosztás szerinti munkába állítása. A külföldi egyetemeken tanuló kínaiak szellemi tőkájére nagy szüksége volna az országnak, de az 1979–1995 között külföldön tanuló 220 ezer kínai diák közül mindössze 70 ezren tértek vissza Kínába. A fiatalok visszacsábítása ma már kiemelt prioritását képezi a kormányzati politikának, amelynek következményeként egyre több külföldön végzett szakember kerül vezető állásba.

A kínai oktatási miniszter által vázolt ambiciózus oktatási program szerint 1998-hoz képest 2010-ig 100%-kal fog emelkedni a felsőoktatásban tanulók száma.⁸ Ezzel együtt nő az alap-, szak- és felsőoktatásra fordítandó állami költségvetési hozzájárulás. A fejleszteni kívánt oktatási formák skálája rendkívül széles, az alacsony oktatástól a felnőttek szakoktatásáig, a munkanélküliek átképzéséig terjed.⁹

A belső feltételrendszer

A reform és nyitás politikájának eredményei igazolják a két évtizeddel korábbi elképzelések megalapozottságát, a „kínai színezetű szocialista piacgazdaság” életképességét. A 2000-ben záródó kilencedik ötéves terv befejezését megelőzően a GDP éves átlaga – folyó áron számítva – 1000 milliárd

USD, amely az 1,27 milliárdos népességnél 800 USD/fő összeget jelent. 30 év leforgása alatt tervezik elérni azt, hogy az egy főre jutó GDP elérje a 4000 dollárt, amellyel kínai megítélés szerint is, fejlődő országból közepesen fejlett gazdasággá válik.¹⁰

Az ezredforduló küszöbén egyre több olyan új elem vegyül a társadalmi és gazdasági folyamatokba, amely az ideológiai keretek szétfeszítéséhez vezet. Az alkalmazott gazdaságpolitikai eszközök gyakorlatilag 1996-tól éreztetik pozitív hatásukat a gazdaság túlfűtöttségének mérséklésén, sikerült a korábbi évek 9%-ot is meghaladó GDP-növekedési ütemét 2000-re 8% körül stabilizálni. A következő 2–3 évben ez a – világvizonylatban magas – növekedési ráta még tartható lesz, a későbbiekben azonban mérséklődni fog. Az inflációs ráta 1996. évi 8,3 százalékos tetőzését a fogyasztóiárindex látványos csökkenése követte, amelynek mértéke 2000-ben sem haladja meg az 1,4 százalékot. A WTO-tagsággal azonban az inflációs ráta is nőni fog. A világgazdaságban megtermelt javak 3,1%-a származik jelenlegi Kínából, teljesítményével a világ 7. legnagyobb gazdasága.¹¹

Kína történelmében egyedülálló a társadalmi és gazdasági erővonalaknak az a gyors átrendeződése, amelynek új keletű kihívásával szemben külföldi tapasztalatokra nem támaszkodhat. A „kövek kikapogatásával kelni át a folyón” stratégiájának nevezik ezt az útkeresést. Az ezredforduló gazdaságpolitikai prioritásaként 4 olyan feladatot jelöltek meg, amelyek sarokkövét képezik a reform sikeres továbbvitelének (i) a kis és közepes méretű magánvállalatok és vállalkozások alapításának ösztönzése és működésének támogatása; (ii) a nagy állami vállalatok átalakítása, a „testületi vezetés” általánossá tétele; (iii) az új pénzügyi rendszer kiépítése; (iv) a modern piacgazdasági viszonyoknak megfelelő jogi és törvénykezési gyakorlat kialakítása, azaz a „szabályok vezérelte piaci rendszer” kiépítése.

A századvég egyik legnagyobb horderejű változása a tulajdonviszonyok dogmájának felülvizsgálata volt. A hosszú évek vajúadását követő áttörés 1999-ben következett be, amikor az alkotmány módosításával, a magántulajdon mint „a szocialista piacgazdaság fontos összetevője” legalizálódott. Ezzel egy időben indult meg az új piacorientált intézményrendszer kiépítése. A törvény rendjének elfogadása annak ellenére további előrelépést jelent, hogy a demokratikus átalakulást elutasítják. A politikai felépítmény bizonyos elemei óhatatlanul változnak, ami idővel a rendszer politikai átalakulásához is vezethet.

A gazdasági fejlődés egyensúlytalanságai miatt Kína politikailag és társadalmilag sebezhetőbb, mint ahogy azt általában feltételezik. A reformfolyammal egy sor olyan jelenség is beépült a rendszerbe, amely közvetlenül vagy közvetve veszélyezteti a társadalmi stabilitást. Ezek közül kettőt kell feltétlenül megemlíteni.

Az országon belüli gazdasági megosztottság súlyosbodó gondja szorosan kapcsolódik a fejlesztési övezetek kérdéséhez. Ugyanakkor az ún. Észak–Dél és Kelet–Nyugat tengely problematikája szerves részét képezi a reformfolyamat egészének, amely mögött elsősorban a termelőerők és termelési viszonyok területenként és ágazatonként megfigyelhető óriási fejlettségbeli szintkülönbsége húzódik. Az ország fejlesztési övezetek szerinti felosztása pragmatikusan ugyan igazodott a helyi adottságokhoz, de tovább is mélyítette a regionális különbségek szakadékát. A legfejlettebb és az elmaradott tarto-

mányok közötti különbségek igen jelentősek, akár az egy főre vetített exportot, akár a körzetenként előállított GDP-értéket vizsgáljuk. Ezért került központba az utóbbi évek gazdaságpolitikai gyakorlatában az elmaradottabb régiók fejlesztésének, a külföldi beruházások ösztönzésének szorgalmazása.

Összesített adatok szerint a keleti tengerpart 12 közigazgatási egysége 57,9%-os arányban, az ország középső 9 körzete 28%-os, a 8 körzetből álló elmaradott nyugati területek pedig 14,1%-os megosztásban járultak hozzá a GDP előállításához 1996-ban.¹² A szakadék mélyülését nem sikerült megállítani. Ez pedig a regionalizmus erősödését vonja maga után. Az ellenérdekeltség elsősorban a központi hatalom és a fejlett tartományok között éleződött ki. Ez a központi kormányzat részéről a fokozott ellenőrzésben, az ott termelt nyereség nagyobb mértékű elvonásának kísérletében, a tartományi kormányzatok oldaláról pedig az önállósodási törekvésekben, valamint a költségvetési és egyéb veszteségek finanszírozásának hártásában testesült meg.

A regionalizmus mindazonáltal nem szűkíthető le csupán a helyi és központi kormányzat közötti kapcsolatrendszerre. A régiók között is megtalálhatók azok az ún. „tartományépítésre” irányuló törekvések, amelyek a helyi ipar és fejlesztés protekcionista védelme érdekében – magasabb adók, termelési engedélyek, minőségi bizonyítványok, karantén stb. formájában – csökkenteni próbálják más tartományok termékeinek versenyképességét a helyi piacokon. Tartományi szinten ezzel magyarázhatók azok a párhuzamos fejlesztések, amelyek országos szinten az erőforrások szétforgácsolódásával, a beruházások elaprózódásával járnak. Végso soron pedig az egységes nemzeti piac kialakulását hátráltatják.

A gazdasági törésvonalak mentén kiéleződött megosztottság az ország esetleges szétesésének gondolatát vetheti fel. A gazdasági különbségek növekedése, a tartományok rivalizálása, a központi hatalom és a tartományi kormányzatok közötti feszültségek kezelése valóban nem könnyű feladat. Az a tény azonban, hogy etnikailag, nyelvileg, valamint civilizációs gyökereiben az ország népessége homogén, jelentősen növeli az állam egységének szakítószilárdságát.¹³ A válságkezelési koncepció szerint kilenc nagy önellátó körzet kialakításával olyan gazdasági egységek jönnének létre, amelyek idővel alapját képezhetik Kína föderatív állammá szerveződésének. Ennek lehetőségét és formáját a gazdasági eredményesség mellett alapvetően a politikai intézményrendszer és szervezeti formák demokratizálódási folyamata szabja meg.¹⁴

A társadalmi stabilitást veszélyeztető másik problémakör az állami vállalatok átalakításának kérdése köré csoportosítható. Olyan alapvető feladatokat kell megoldani, mint a tulajdonviszonyok tisztázása és átalakítása, a vállalati reformok végrehajtása, a vállalati veszteségek felszámolása, valamint az ebből következő szociális feszültségek kezelése.

A kínai társadalmi és gazdasági stabilitás zálogát jelenleg a vállalati reform és annak szociális vetülete képezi. Az ipar érdekeltsége a beruházásokhoz kapcsolódó külföldi technológiák bevonásában, a gyártási ismeretek, menedzselési és marketing tapasztalatok megszerzésében rendkívül nagy, ezért a külföldi működőtőke-beruházások ösztönzése a kínai gazdaságpolitika tartós elemévé vált.

A jövő kilátásai

Az ezredfordulón megállapítható, hogy az a feltételrendszer, amely alapját képezi egy feltörekvő hatalom sikerorientált pályára állításának, Kína számára adott. Az is megállapítható, hogy élni is tud az adott lehetőségekkel. Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról, hogy Kína saját definíciója szerint fejlődő ország, amelynek kiegyensúlyozott fejlődését számos régi és új keletű destabilizáló tényező veszélyezteti. Kína nagymértékben oka és alanya mindazon problémáknak, amelyek globalizálódásával a fenntartható fejlődést olyan tényezők veszélyeztetik, mint például a népesedés, élelmezés, környezetrombolás, urbanizáció, a hagyományos társadalmi keretek bomlása, a szociális érzéketlenség, a migráció, a biztonságpolitika, a nacionalizmus stb.

A reformfolyamat során Kína sikeresen használta ki a számára kínálkozó külső lehetőségeket, miközben gazdasága a világátlagot jóval meghaladó mértékben növekedett. Politikai stabilitását azonban csak úgy tudta megőrizni, hogy az alkalmazott válságkezelési módszerek nem mindig nyerték el a világ fejlett és demokratikus berendezésű országainak tetszését.

A nemzetgazdaság meghatározó ágazataiban többé-kevésbé kiépültek azok a továbblépéshez szükséges alapok, és léteznek azok a koncepciók, amelyek a dinamikus, egyben kiegyensúlyozott fejlődés zálogát képezhetik. Az országon belüli fejlettségiszint-különbségek súlyossága ellenére az ország gazdasági törésvonalak mentén való szétesésének esélye minimálisra csökkent. A politikai súlyossága ellenére az ország gazdasági törésvonalak mentén való szétesésének esélye minimálisra csökkent. A politikai egypártrendszer őrizni tudja hatalmi stabilitását. Miután az erősen központosított struktúrában minden olyan kezdeményezést, amely politikai alternatívát jelenthetne, kíméletlenül elfojtanak¹⁵, a rendszernek nincs alternatívája.

A WTO tagság megerősíti a reformerők pozícióit, így a reformfolyamat felgyorsulásával számolhatunk a következő években. A prognosztizálhatóság gyenge pontját – még néhány év távlatában is – az átalakulással járó feszültségek képezik. A stabilitást leginkább a társadalmi rétegek, osztályok között húzódó feszültségek, és a létbizonytalanság növekedése veszélyeztetik.

A jövőkép bizonytalanságai kapcsán nem szabad megfeledkezni a világhoz való integrálódás következményeiről sem. Nagyhatalmi súlyának gyarapodása ellenére, Kína is egyre kiszolgáltatottabbá válik a világban zajló, ugyancsak többesélyes folyamatoknak. Mai ismereteink alapján megfogalmazható az, hogy a reformok több mint húsz éve alatt Kína napjainkra megteremtette azokat a feltételeket, amelyek birtokában 2010 és 2020 között regionális nagyhatalomból nemzetközileg is elismert nagyhatalommá, valamint a világ második legnagyobb gazdasági teljesítményt nyújtó országává váljon.

A rendelkezésre álló ismeretek alapján többféle scenárió választható fel Kína következő néhány évére vonatkozóan. Ezek közül legvalószínűbb az a változat, amely szerint a politikai és gazdasági erők elegendő belső tartalékkal bírnak ahhoz, hogy a társadalmi átrendeződésekkel járó feszültségek kezelhetők maradjanak. A gazdaság magas növekedési üteme két-három év távlatában mérséklődik és kiegyensúlyozottabbá válik. A helyi megmozdulá-

sokat elszigetelik és gyorsan felszámolják. Kína nagyhatalmi szerepvállalása erősödik, a világgazdaságon belüli részaránya nő. Ennek alapján őrizni tudja regionális erőközpontként külső és belső helyzetének stabilitását.

JEGYZETEK:

1. A kínai közösségek integrációs törekvéseivel, a kínai közös piac kialakításának lehetőségével egy következő tanulmány foglalkozik – *a szerk.*

2. Lásd Kissinger: *Diplomácia*. Panem – McGraw-Hill – Grafo Kiadó, 1996. Budapest, 13. o. A szerző párhuzamot von Kína és az Egyesült Államok között, mely szerint mindkettőn olyan birodalmak, amelyeknek „nem érdeke egy nemzetközi rendszeren belül maradni, maguk akarnak a nemzetközi rendszer lenni. A birodalmaknak nincs szükségük a hatalmi egyensúlyra. Ezen alapult az Egyesült Államok külpolitikája az amerikai földrészen és Kínáé Ázsia történelmének nagy részében.”

3. *John Naisbitt: Megatrends*. London, 1996. Nicholas Brealey Publ.

4. 1997 májusától 1998 végéig.

5. *China Statistical Yearbook*, 1998. Beijing, 275. o. és 277. o. alapján végzett számítások.

6. *Beijing Review: China's Technology Import in 1997*. In: BR, Vol. 41. No 42. October 19–15, 1998. Beijing, 22. o.

7. Bővebben lásd *Mészáros Klára: A modernizáció útja és dilemmái Kínában*. *Külgazdaság* 154. évf. 2000. 10. sz. 29–52. o.

8. Az 1990. évi népszámlálás adatai szerint az iskoláskoron túli népességen belül 0,61% rendelkezett egyetemi, 0,96% felsőfokú, 7,3% emelt középszintű, 26,5% középfokú, 42,3% alacsony képzettséggel, az analfabéták aránya pedig 20,6% volt.

9. *Beijing Review: Educational Levels to Rise Sharply*. In: BR, Vol. 41. No. 50. 1998. Beijing, 5. o.

10. *The Third Step of the Development Strategy*. In: *China Economic News*. Vol. XXI. 2000. 1–2. o.

11. *Special Supplement for the Reports Delivered at the Third Session of the Ninth NPC*. In: *China Economic News* 2000. Supplement no. 4. 2–3. o.

12. *Li Rongxia: Central and West China Enjoy Steady Development*. In: *Beijing Review*, Vol. 40. No. 11. March 10–16, 1997. 23. o. alapján.

13. Az 1990. évi népszámlálás adatai alapján a lakosság 92%-a han, azaz kínai nemzetiségű. Forrás: SSB: *China Statistical Yearbook*. 1998. Beijing, 110 o.

14. Lásd *Jordán Gyula: Peking és a tartományok*. *Társadalmi Szemle*, 1998. 2. sz. 86. o. és *Tálas Barna: Kína az ezredfordulón*. *Külkereskedelmi Főiskola*, 1998. Budapest, 85–86. o.

15. Lásd a Falun Gong mozgalom tagjaival szembeni megtorló intézkedéseket.